

Роль педагога у впровадженні інклюзивної освіти: компетентності та підходи

Губарь Ольга Григорівна¹, Демидова Юлія Олексіївна²,
Савастру Наталія Іванівна³

Опубліковано	Секція	УДК
03.12.2023	Освіта/Педагогіка	378.1:376

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10245466>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Метою дослідження було проаналізувати роль педагога у впровадженні інклюзивного середовища в умовах закладів вищої освіти України. В ході дослідження було визначено, що інклюзивна освіта є найбільш ефективним способом дати кожній людині можливість навчатися та розвивати свої навички. Встановлено основні аспекти (психологічний, аксіологічний та операціональний) готовності педагога до інклюзивної освіти. Розглянуто ключові елементи інклюзивної компетентності викладачів у закладах вищої освіти. Акцентовано увагу на важливості формування інформаційної та методичної компетентності. Розвиток відповідних компетентностей та підтримка у впровадженні інноваційних підходів є важливим етапом на шляху до досягнення глобальної мети, тобто надання якісних освітніх послуг для всіх здобувачів без виключень.

Ключові слова: інклюзивне освітнє середовище, вища освіта, роль викладача, компетентності педагога, готовність викладача.

The role of the teacher in the implementation of inclusive education: competences and approaches

Annotation. The issue of inclusive education is gaining increasing relevance, as people with special needs constantly face various difficulties in the learning process. Creating a fair and inclusive learning environment in institutions of higher education is not just about attracting students with certain learning preferences and needs to one course. It is a strategic approach that involves recognizing and overcoming learning barriers for all learners and implementing simple and effective practices aimed at creating educational institutions where everyone can actively learn. The purpose of the study was to analyze the role of the teacher in the implementation of an inclusive environment in the context of higher education institutions

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, факультет педагогічної і мистецької освіти, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3640-1490>

² кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри дошкільної освіти, психолого-педагогічний факультет, Маріупольський державний університет, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6587-0152>

³ доцент, заступник директора з науково-методичної роботи, кафедра теоретичних дисциплін, Коледж хореографічного мистецтва "Київська муніципальна академія танцю імені Сержа Лифаря", ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0845-3763>

of Ukraine. In the course of the study, it was determined that inclusive education is the most effective way to give every person the opportunity to learn and develop their skills. The main aspects of a teacher's readiness for inclusive education are determined, including psychological, axiological and operational aspects. The key elements of inclusive competence of teachers in institutions of higher education are considered. It was determined that this competence includes the development of individual educational routes, the organization of training and psychological and pedagogical support, the use of innovative pedagogical technologies and the creation of an inclusive environment. Attention is focused on the importance of the formation of informational and methodical competence in a modern teacher. The role of information and communication technologies in facilitating learning and increasing the motivation of education seekers is highlighted. In particular, the learning management system of the educational platform Moodle is an important tool for organizing interactive interaction and adaptation to individual educational needs. In general, the teacher has a huge responsibility in forming an inclusive educational space. The development of appropriate teacher competencies and support in the implementation of innovative approaches is an important stage on the way to achieving the global goal, i.e. providing quality educational services for all learners without exception.

Keywords: inclusive educational environment, higher education, teacher's role, teacher's competence, teacher's readiness.

Вступ

Освіта у XXI столітті стикається з суспільними викликами, що вимагають постійного оновлення, розвитку та пошуку ефективних моделей та ресурсів для їх подолання. Українська освіта переорієнтовується під впливом глобалізаційних процесів на всі сфери соціального життя держави, і це передбачає переосмислення ролі викладача у закладі вищої освіти (ЗВО) як ключової фігури в організації освітнього процесу. Процеси трансформації європейського освітнього простору зумовлюють потребу у реформуванні системи вищої освіти в Україні для забезпечення відповідного рівня якості. Орієнтуючись на вимоги ринку праці та соціальні умови основними напрямками реформ є впровадження дуальної та інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта є важливим напрямом як у світовій, так і в українській освітній практиці. Засади інклюзивного навчання та викладання гарантують кожному здобувачеві право на доступ до освіти, яка забезпечує участь усіх членів суспільства в освітніх програмах, усуває соціальні бар'єри та враховує різні потреби та переваги у навчанні. Розробка та впровадження інклюзивних методів викладання, навчання та оцінювання знань є сучасним напрямом освіти, який сприяє взаємодії всіх здобувачів з навчальним планом та повній реалізації їх природного потенціалу.

Аналіз останніх наукових досліджень підтверджує стійке зростання наукового інтересу до формування інклюзивного освітнього середовища в цілому і у закладах вищої освіти зокрема. Наприклад, актуальність проблеми формування інклюзивної компетентності викладача закладу вищої освіти розглянула Т. Качалова. У своїй праці авторка зазначила, що інклюзивна компетентність викладача закладу вищої освіти – це інтегральний компонент професійної компетентності, який має свою структуру і включає в себе такі елементи, як мотиваційний, когнітивний, рефлексивний та операційний [5]. В. Козуля розглянув сутність інклюзивного освітнього середовища та особливості його впровадження у заклади вищої освіти України для забезпечення права кожної особи на освіту. Він визначив, що інклюзивне середовище спрямоване на створення сприятливих умов для навчання та розвитку студентів з різним рівнем здоров'я та освітніми потребами. Створення інклюзивного середовища має на меті забезпечити гармонійне поєднання психолого-педагогічних умов, технічних засобів і

ресурсів закладу освіти для організації освітнього процесу з особами, які мають особливі освітні потреби [8].

Г. Шевчук проаналізувала головні виклики, які постають перед закладами вищої освіти у процесі здійснення інклюзивного навчання. Однією з ключових передумов успішності інклюзивної вищої освіти є забезпечення в університетах ефективної системи психолого-педагогічного супроводу студентів із особливими освітніми потребами протягом всього процесу навчання [15].

Л. Потапук та В. Ковальчук вказали на залежність успішності адаптації особистості в освітньому середовищі і в суспільстві загалом від сформованості інклюзивної компетентності. Вони наголосили на включенні до цілісної структури компетентності викладача сукупності загальних, базових, спеціальних та особистісних компетентностей [11].

С. Крамар та ін. наголосили, що викладацький склад закладів вищої освіти повинен бути направлений на створення такого освітнього простору, в якому використовуватимуться оптимальні методи навчання для всіх здобувачів освіти без винятку [6].

Метою даної статті є дослідження основних аспектів ролі педагога у впровадженні інклюзивної освіти в контексті закладів вищої освіти України.

Завдання статті: (1) розглянути компетентності, які необхідні педагогам для успішного функціонування в інклюзивному середовищі; (2) проаналізувати різні підходи до роботи із здобувачами вищої освіти з особливими потребами; (3) охарактеризувати стан впровадження інклюзивної освіти у ЗВО України в цілому.

Матеріали та методи. Задля дослідження ролі педагога у впровадженні інклюзивної освіти було використано методи загально-філософського аналізу, за допомогою яких було узагальнено та систематизовано результати досліджень щодо компетентностей та методик викладання. Серед них: метод системного аналізу і синтезу, аксіологічний метод, загальнофілософські методи – аналізу та синтезу, узагальнення, порівняння, що дозволили сформулювати критерії ефективності інклюзивного підходу у вищій освіті. Окрім того, використання методів загально-філософського аналізу сприяло уточненню поняття компетентностей, необхідних педагогам для успішного впровадження інклюзивної освіти. У рамках методу системного аналізу і синтезу розглянуто різні аспекти впровадження інклюзивної освіти, такі як структура навчального процесу, організаційні аспекти та взаємодія з середовищем. Аксіологічний метод використовувався для оцінки ціннісних аспектів інклюзивної освіти, з'ясування цілей та очікуваних результатів. Застосування всіх зазначених методів дослідження дозволило висвітлити різні аспекти ролі педагога у впровадженні інклюзивної освіти та визначити ключові компетентності, необхідні для успішного здійснення освітнього процесу.

Результати

Інклюзивна освіта охоплює як філософські, так і практичні аспекти, що пов'язані із навчанням та вихованням. Філософський аспект передбачає створення доброзичливої системи освіти в цілому, врахування прав кожного здобувача на отримання освіти та розуміння його індивідуальних особливостей під час навчання і виховання. Умови «доброзичливої» системи дозволяють всім мати рівний доступ до освіти та відчувати себе бажаними учасниками, яких оточують їх повагою та однаково цінують. Справедливе ставлення включає в себе розкриття великого потенціалу кожної особистості, забезпечення рівного доступу до ресурсів та планування викладання таким чином, щоб враховувати потреби всіх учасників освітнього процесу. Таким чином, інклюзивна освіта сприяє розгляданню різниць як можливостей для збагачення освіти. Крім того, вона прагне до більш прямої та практичної участі і навчання здобувачів з

особливими освітніми потребами та без них у спільних ЗВО, забезпечуючи відповідну підтримку для розвитку їхнього потенціалу. Отже, інклюзивна освіта є багатогранною концепцією, що охоплює різні аспекти навчання та розвитку.

Зі збільшенням кількості молоді із особливими освітніми потребами виникає необхідність у розгляді проблеми гарантування їх прав на якісну вищу освіту та створення інклюзивного середовища у ЗВО.

Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти, який був затверджений Кабінетом Міністрів України 10 липня 2019 року, всі ЗВО повинні:

- створити інклюзивне освітнє середовище;
- забезпечити доступність приміщень;
- почати використовувати найприйнятніші методи і способи спілкування (українську жестову мову, шрифт Брайля) із залученням відповідних фахівців;
- застосовувати принципи універсального дизайну в освітньому процесі [13].

Створення інклюзивного освітнього середовища у ЗВО передбачає забезпечення різносторонніх умов для навчання та всебічного розвитку молоді, як для здорових, так і для тих, хто має особливі потреби. Іншими словами, інклюзивне середовище не орієнтується лише на індивідуальну роботу із здобувачами з особливими освітніми потребами. Воно взаємодіє з усім колективом, надаючи освітні послуги та задовольняючи освітні потреби кожного учасника. Інклюзивне освітнє середовище гарантує реалізацію прав кожної особи на освіту, що враховує її потреби та можливості, незалежно від регіону проживання, ступеня порушення психофізичного розвитку, здатності до засвоєння ценового рівня освіти і характеру освітньої організації [8].

Із впровадженням інклюзивної освіти викладачі почали стикатися з численними проблемами та викликами. У професійному стандарті викладача вказано, що в сучасних умовах освіти виникає нова вимога – готовність та здатність навчати всіх здобувачів вищої освіти незалежно від їхніх здібностей, особливостей розвитку, обмежень здоров'я і об'єктивно сформованої соціальної ситуації. Ці трансформації передбачають розширення вимог до організації професійної діяльності, введення нових функціональних обов'язків, відповідність рівня освіти на займаній посаді та зміни у професійно значущих та особистісних якостях викладачів.

Професійне навчання молодих людей із особливими потребами, яке поєднується з реабілітаційними послугами, науковим та соціально-психологічним середовищем, є найбільш ефективним механізмом для підвищення їх соціального статусу і захищеності, а також для соціалізації та професіоналізації. Це сприятиме значному зниженню напруженості на сучасному ринку праці та в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Готовність педагогів до роботи в інклюзивному середовищі варто розглядати у трьох аспектах: психологічному, аксіологічному та операціональному (рис. 1).

Готовність викладача до роботи в умовах інклюзивного середовища є відкритою системною якістю особистості, що вирізняється усвідомленими цінностями, які представлені гуманістичною професійною спрямованістю, стійким інтересом до активізації процесу особистісного розвитку особистості, комплексом теоретичних і прикладних знань щодо сутності й структури процесу особистісно орієнтованого виховного впливу, умінь проектування та реалізації виховних заходів для успішного аксіологічного, інтелектуального, естетичного, фізичного розвитку здобувачів освіти [11].

Рис. 1. Структура готовності педагога до роботи в інклюзивному середовищі
Джерело: [11].

Така готовність викладача повинна формуватися у процесі його навчання та підготовки за наступними напрямками:

- дидактично-інформаційний (шляхом впровадження відповідних спеціальних курсів та модулів у навчальні програми, застосування різноманітних форм навчального моделювання і проєктування, а також розміщення інформаційних та просвітницьких матеріалів, пов'язаних із питаннями інклюзії та її важливості для окремих осіб, груп та суспільства в цілому тощо);
- самоактуалізаційний (розширення можливостей для активного самовияву у відповідності до ідей інклюзії, наприклад засобами волонтерської діяльності);
- комунікативний (проведення позааудиторних заходів для майбутніх викладачів з метою акцентування уваги на цінності інклюзії у суспільстві);
- дослідницький (залучення майбутніх фахівців до дослідження педагогічних аспектів інклюзії у рамках навчальної та пізнавальної роботи, різних форм презентації та впровадження отриманих результатів).

Особливості професійної діяльності викладачів у ЗВО в умовах інклюзивного освітнього середовища вимагають від них високого рівня інклюзивної компетентності щодо:

- розробки індивідуальних освітніх маршрутів;
- організації навчання та психолого-педагогічного супроводу здобувачів з особливими освітніми потребами за різними нозологіями;
- розробки і використання ефективних інноваційних педагогічних технологій та оцінювання студентів з особливими освітніми потребами;
- створення інклюзивного освітнього середовища з впровадженням антибулінгових програм [5].

Ключові елементи інклюзивної компетентності викладача ЗВО включають такі аспекти: мотиваційний, когнітивний, операційний і рефлексний. Показниками сформованості кожного елементу є наступні аспекти (рис. 2).

Рис. 2. Елементи інклюзивної компетентності викладача ЗВО

Джерело: [5].

Для успішного впровадження інклюзивного навчання у ЗВО викладачу необхідно мати високий рівень підготовки, професіоналізм, творчість та володіння не лише знаннями у сфері спеціальної педагогіки, але й здатність ефективно використовувати їх у нетипових ситуаціях. Усе це входить у концепцію комунікативної компетентності, яка передбачає комплексний досвід вирішення реальних життєвих завдань. Комунікативна компетентність в інклюзивному середовищі являє синтез професійних навичок та особистісних якостей, що формуються у майбутнього викладача. Вона дозволяє встановлювати психологічний зв'язок із студентами та колегами, а також впорядковувати ефективну педагогічну взаємодію в умовах інклюзивного освітнього середовища [9].

Розвиток комунікативної компетентності в контексті інклюзії відбувається поетапно, оскільки потрібно освоїти її різні рівні:

- на першому рівні відбувається неусвідомлена компетентність;
- на другому – репродуктивна компетентність;
- на третьому – продуктивна компетентність;
- на четвертому – творча компетентність.

Викладачам у сучасних умовах, зокрема, у зв'язку з останніми подіями, такими як пандемія COVID та російська військова агресія, довелося стикнутися з серйозним

викликом, що пов'язаний із впровадженням дистанційного навчання в освітній процес. Це вимагає розвитку додаткових компетентностей, зокрема, інформаційної, яка дозволяє ефективно працювати з різноманітною інформацією у різних форматах та за допомогою різних засобів комунікації. Таким чином, інформаційна компетентність є необхідною частиною операційного критерію для успішного впровадження дистанційного навчання.

Формування інформаційної компетентності повинне здійснюватися на основні таких стратегічних дій, як:

- потреба у володінні системою новітніх знань та інноваційними засобами діяльності;
- навчання впродовж життя;
- творча самореалізація;
- здатності приймати оригінальні рішення і нести за них відповідальність;
- системне мислення [12].

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють використовувати елементи дистанційного навчання та урізноманітнювати методи і прийоми роботи під час аудиторних та практичних занять відповідно до нозології здобувачів. Інформаційно-комунікативні технології не лише виправляють наслідки порушення розвитку студентів у закладі вищої освіти в мультимедійному середовищі, але й стимулюють їхню пізнавальну діяльність, враховуючи індивідуальні освітні потреби. Зокрема, ці технології підвищують мотивацію здобувачів освіти до вивчення конкретної дисципліни та створюють умови для формування та розвитку їх відповідних умінь і навичок [14].

В умовах інклюзії необхідно забезпечити аудиторії не лише мультимедійним обладнанням, але й спеціальним програмним забезпеченням, яке розширює можливості здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у сприйнятті та обробці навчальної інформації за допомогою екранної лупи, кохлеарних імплантів, віртуальних клавіатур і подібних технічних засобів. Здобувачі із порушеннями опорно-рухового апарату повинні безперешкодно входити до аудиторії, які мають бути переплановані відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

Також важливо відзначити значущість використання системи управління навчанням освітньої платформи Moodle, середовище якої сприяє організації інтерактивної взаємодії завдяки адаптації елементів курсу до індивідуальних освітніх потреб здобувачів освіти та можливості вибору часу виконання завдань. Платформа Moodle являє потужний дистанційний ресурс із різноманітними можливостями. Онлайн консультації, форуми, чати, аудіо- та відео-зв'язок, які інтегровані в сервіси Moodle, дозволяють студентам взаємодіяти не тільки з викладачем, але й зі своїми одногрупниками, імітуючи форму навчання в очному колективі [4].

Дистанційна форма навчання дозволяє подолати численні проблеми, що виникають у традиційному освітньому процесі (такі як прив'язка до конкретної локації та графіку, недостатня самостійна активність студентів, директивність навчання й інші). Окрім того, вона максимально розширює аудиторію здобувачів вищої освіти і надає можливість реалізації творчого потенціалу.

Дистанційна освіта володіє численними перевагами для здобувачів освіти з особливими потребами:

- використання індивідуального календарно-тематичного плану;
- реалізація особистісно-орієнтованого підходу до навчання, з урахуванням індивідуальних потреб і особливостей розвитку здобувача освіти;

- застосування різних методів, технологій та форм індивідуального, самостійного, і, водночас, контрольованого викладачем, навчання [7].

Важливим є також формування методичної компетентності у викладачів в умовах інклюзивної освіти. Методична компетентність визначається вмінням використовувати різноманітні методи навчання, засвоєнням дидактичних методів і прийомів, а також застосуванням їх у процесі навчання, що передбачає знання психологічних механізмів засвоєння знань і навичок. Ключовими компонентами методичної компетентності викладачів є (рис. 3):

Рис. 3. Ключові компоненти методичної компетентності викладача
Джерело: [1].

Позитивне ставлення педагогів до інклюзивної освіти, в поєднанні з мотивацією до підготовки та реалізації в освітньому процесі, є ключовим чинником розвитку їхньої методичної компетентності в умовах інклюзивного навчання у закладах вищої освіти [1].

Європейське агентство з особливих потреб та інклюзивної освіти визначило характеристики викладачів, які працюють в інклюзивних закладах, та виділило чотири ключові цінності у їхній професійній діяльності:

- цінування різноманітності здобувачів освіти – різниця між здобувачами освіти розглядається як ресурс та перевага;
- підтримка всіх здобувачів освіти – викладачі мають великі очікування щодо досягнень усіх здобувачів освіти;

- робота з іншими – співпраця та робота в команді є важливими підходами для всіх викладачів;
- постійний персональний і професійний розвиток – викладання є навчальною діяльністю, і викладачі беруть на себе відповідальність за власне навчання протягом усього життя [2].

Утворення системи таких цінностей – це довготривалий процес, який, в найбільш оптимальному випадку, розпочинається у молодій людині ще до того, як вона остаточно обирає свою професію. На сьогоднішній день значна увага часто приділяється педагогічним закладам вищої освіти, де майбутні педагоги повинні отримати стійкі принципи ціннісного підходу до роботи з інклюзивною спільнотою.

Багато українських університетів активно працюють над забезпеченням умов для інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами, зокрема, для осіб із інвалідністю. Забезпечення успішного навчання таких студентів включає організацію супроводу, який реалізується за такими напрямками:

- соціальний,
- технічний,
- психологічний,
- педагогічний,
- фізкультурно-спортивний,
- медико-реабілітаційний,
- професійна адаптація та реабілітація [15, с. 154].

Супровід розпочинається з моменту, коли абітурієнт із обмеженими можливостями звертається до університету і охоплює всі етапи від підготовки до вступу до завершення періоду навчання у ЗВО, включаючи взаємодію з випускниками.

Викладачі та працівники ЗВО повинні забезпечувати підтримку та допомогу особам із обмеженими можливостями. Проте, на сьогодні вони здебільшого не мають повністю розвинених компетентностей для роботи з такими категоріями здобувачів освіти. Навчання в групі зі здобувачем із інвалідністю наразі є винятковою ситуацією, і викладачам доводиться адаптувати свій підхід до особливих освітніх потреб. З впровадженням програм підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників для роботи із особами з обмеженими можливостями викладачі зможуть надавати якісні освітні послуги, ефективно пояснювати навчальний матеріал і встановлювати контакт із такими студентами [10].

Реорганізація роботи ЗВО з урахуванням інклюзивного підходу потребує структурних змін в системі вищої освіти. Виникає необхідність створення спеціалізованих підрозділів для організації інклюзивного навчання, таких як призначення окремого заступника керівника для взаємодії з інклюзивними здобувачами освіти, введення кураторів для інтегрованих груп та створення підготовчого відділення. Окрім розробки та прийняття нормативно-правових актів, необхідно забезпечити підготовку фахівців, які будуть супроводжувати здобувачів освіти із особливими освітніми потребами і включити їх до кадрового складу ЗВО. Важливо також планувати підвищення кваліфікації викладацького персоналу та готувати викладачів до роботи з інклюзивними аудиторіями. Доцільно також залучати фахівців з реабілітації для студентів із особливими освітніми потребами, таких як спеціальні педагоги, дефектологи, асистенти викладача, соціальні психологи, соціальні педагоги, ерготерапевти, реабілітологи та соціальні працівники [6].

Серед провідних повоєнних завдань освіти в Україні в контексті Європейської освітньої тенденції одним з основних визначено, забезпечення психологічної підтримки учасників навчально-виховного процесу, запровадження програм їх психологічної

реабілітації, адаптації, підтримки у воєнний та післявоєнний періоди; продовження реалізації реформи НУШ, створення доступного та безпечного цифрового освітнього й дослідницького середовища; забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців все вище зазначене можливе є прямим наслідком впровадження в розширення, запровадження фінансової автономії закладів вищої освіти [3].

Практика ЗВО у навчання осіб з особливими освітніми потребами, свідчить про необхідність глибокого аналізу освітнього процесу, зокрема, щодо розробки його навчально-методичного супроводу. Важливо розробити комплекси навчально-методичного забезпечення для дисциплін, методичних і освітніх продуктів, а також програм професійної підготовки викладачів для роботи в умовах інклюзивного навчання. Підвищення їх компетентності в рамках моделі інклюзивної освіти необхідне, оскільки лише ціннісне ставлення, разом із емоційною стійкістю та здатністю вирішувати професійні завдання в галузі навчання та підтримки осіб з особливими освітніми потребами, забезпечує інноваційний розвиток всього освітнього процесу.

Висновки

Інклюзивна форма навчання активно впроваджується на всіх рівнях освітньої системи в Україні. Як науково-педагогічний явище, ця проблема досліджена українськими вченими як на фундаментальному, так і на прикладному рівні.

Роль викладача має важливе значення для створення і підтримки інклюзивної освіти. Викладач, який має необхідні компетентності, спроможний створювати умови для підвищення якості освіти та гармонійного розвитку кожного студента. Важливим для нього також є безперервний професійний розвиток, а отримання педагогічної освіти стає першим кроком у цьому процесі. Формування у викладача ЗВО інклюзивної, інформаційної та методичної компетентностей стає актуальним і важливим викликом перед системою освіти. Важливість інформаційної компетентності пов'язана із поширенням в останні роки дистанційної форми навчання, що означає активне використання різних цифрових інструментів та інноваційних технологій. В інклюзивній освіті дистанційне навчання уможливорює рівноправне включення всіх студентів до освітнього процесу, створює умови для взаємодії цих здобувачів з однолітками та викладачами, використовуючи різні засоби спілкування, такі як освітні форуми, платформи та відеоконференції, сприяє розвитку творчих здібностей.

Перспективами подальших досліджень може бути вивчення ефективності різних програм підготовки викладачів для інклюзивного навчання та визначення того, які конкретні компетентності виявляються найважливішими у практиці.

Список використаних джерел

1. Бахмат Н. Методична компетентність вчителя в умовах інклюзивного навчання. *NewInception*. 2022. № 1-2 (7-8). С. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7101894> (дата звернення: 19.11.2023).
2. Буйняк М. Сучасні тенденції підготовки педагогів в контексті запровадження інклюзивного навчання. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали III Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 23–24 квітня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 27–31. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/29560/1/Tezu_Inklyz_osvita.pdf#page=27 (дата звернення: 19.11.2023).
3. Гриньова М. В., Губарь О. Г. Напрями реалізації моделі формування мовленнєвої компетентності молодших підлітків з порушенням мовлення в умовах інклюзивного навчального середовища школи. *Нова українська школа та моделі*

- взаємодії в кризових умовах : колективна монографія / за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава, 2022. С. 89–107.
4. Джурабаєв Ю. С. Інклюзивне дистанційне навчання в сучасному освітньому просторі. *Distance learning in universities and modern problems : the 8th International scientific and practical conference* (Budapest, Hungary, November 07–10, 2023). Budapest, Hungary, 2023. С. 178–181. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2023/11/DISTANCE-LEARNING-IN-UNIVERSITIES-AND-MODERN-PROBLEMS.pdf#page=179> (дата звернення: 19.11.2023).
 5. Інклюзивна компетентність викладача ЗВО: сутність, структура / Т. В. Качалова та ін. *Наукові записки*. 2023. № 2. С. 127–134. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-2-127-134> (дата звернення: 19.11.2023).
 6. Інклюзивна освіта у закладах вищої освіти: мета, завдання, напрями розвитку / С. Б. Крамар та ін. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2022. № 2 (36). С. 214–219. DOI: <https://doi.org/10.26693/jmbs07.02.214> (дата звернення: 19.11.2023).
 7. Кас'яненко О. М., Лалак Н. В., Фенчак Л. М. Інклюзивне дистанційне навчання в сучасному освітньому просторі: способи організації, шляхи, методи, ефективність. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 9 (14). С. 149–160. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9\(14\)-149-159](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-9(14)-149-159) (дата звернення: 19.11.2023).
 8. Козуля В. Інклюзивне освітнє середовище: сутність та особливості. *Молодь і ринок*. 2020. № 5 (184). С. 131–136. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/216352/223365> (дата звернення: 19.11.2023).
 9. Коробов О. О., Нетребицька А. В. Інклюзивність у закладах вищої освіти: виклики та можливості. *Актуальні проблеми сучасної психологічної науки: виклики сучасності* : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської студентської інтернет-конференції (м. Житомир, 10 жовтня 2022р.). Житомир, 2022. С. 154–156. URL: http://eprints.zu.edu.ua/34704/7/ЗБІРНИК_Актуальні%20проблеми%20психологічної%20науки_22.pdf#page=154 (дата звернення: 19.11.2023).
 10. Крикуненко В. М., Плевакіна Г. М. Роль вчителя і асистента вчителя та співпраця в інклюзивному середовищі. *Prospects for the development of science and the environment : the XIV International scientific and practical conference* (Helsinki, Finland, April 10–12, 2023). Helsinki, Finland, 2023. С. 234–239. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/04/Prospects-for-the-development-of-science-and-the-environment.pdf#page=235> (дата звернення: 19.11.2023).
 11. Новік С., Момот О., Шостак Є. Створення інклюзивного освітнього середовища ЗВО як реалізація нової суспільної філософії. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 25. С. 157–161. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.25.223232> (дата звернення: 19.11.2023).
 12. Потапюк Л. М., Ковальчук В. В. Особливості формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів як складової професійної компетентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. № 2 (106). С. 127–136. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-127-136> (дата звернення: 19.11.2023).
 13. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 635 : станом на 28.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-p> (дата звернення: 20.11.2023).

14. Романюк С., Трофімчук В. Сучасні технології викладання іноземної мови в умовах інклюзії у закладах вищої освіти. *Інноватика у вихованні*. 2022. № 15. С. 208–214. DOI: <https://doi.org/10.35619/iiv.v1i15.440> (дата звернення: 19.11.2023).
15. Шевчук Г. Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії*. 2021. № 2 (3). С. 151–157. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23> (дата звернення: 19.11.2023).